

«Про Шевченка і не тільки»

#2 от 14.02.2014

До ювілейної дати українського генія Тараса Григоровича Шевченка вийшло безліч цікавих видань, у тому числі в Харкові. Серед них книга відомого критика і літературознавця І. Л. Михайлина «Про Шевченка і не тільки: наукові розвідки, есеї». Автор досконало проаналізував відображення постаті Великого Кобзаря у літературознавстві, зокрема, погляд на нього Федора Достоєвського, Миколи Костомарова, Павла Тичини, Дмитра Донцова, Івана Перепеляка. Пропонуємо вашій увазі уривок з розділу «Літературно-критична шевченкіана Олесея Гончара».

«Автор (О. Гончар, прим. редакції) наполегливо опрацьовував дороги для себе інтерпретаційні ідеї. Спробуймо розглянути їх.

Ідея перша полягає в спростуванні думки про випадковість появи Т. Шевченка в українській літературі. Що й говорити, Кобзаря іноді... зображали як поета, який постав поза літературною традицією, виник нізвідки, прийшов з панської стайні, став випадковістю, історичним непорозумінням і породив таку ж літературу мовою, якої насправді «не было, нет и быть не может». На жаль, щось у такому дусі можна почути й сьогодні. Думається, й О. Гончар зустрічався з такими думками, тому йому засадничо важливо було пояснити глибоку вкоріненість Т. Шевченка в українську національну свідомість, виростання його на глибинному ґрунті попередніх духовних надбань українського народу.

«Могутні джерела живили творчість Тарасову» – таке початкове твердження О. Гончар спирає на емпіричні аргументи й докази. Він назвав п'ять таких джерел: 1) український фольклор, «ліризм народної пісні і сувору поетику козацької думи», «клекіт гайдамацького епосу»; 2) козацькі літописи, про які мало й говорилося в ті радянські роки; 3) полемічна література з незрівняним полемістом Іваном Вишенським; 4) мудрість народного філософа Григорія Сковороди; 5) соковитий гумор «Енеїди» Котляревського.

Друга ідея в шевченкіані О. Гончара стосується біографічної постаті самого поета. О. Гончар глибоко розумів природу образу автора в літературі, який може бути вигаданою особою, одягати маску, удавати всезнаючого універсально поінформованого не тільки про вчинки, але й про думки своїх героїв творця. Тому він вважає засадничо важливим наголосити: «У «Кобзарі» поет виповів передусім себе, свою особистість, від першого до останнього рядка книга наповнена індивідуальним чуттям автора». Тут відбилися біль і гнів поневоленого бунтаря, але й щира та беззахисна у своїй відвертості й відкритості його душа. І якщо в книзі є й узагальнений народний досвід, то він був вистражданий поетом на перехрестях життя. Творцем цих нуртуючих пристрастю віршів могла бути тільки людина, яка усвідомила своє покликання й повстала проти гніту, дошукувалася найвищих істин буття, осмислювала життя в самому рухові часу, в багатоманітті його виявлення – в конкретній долі свого роду, біблійному сюжеті чи в історичних долях цілих народів.

Думається, що не без проекції на сучасність і на самого себе О. Гончар виголошував на шевченківському святі такі слова: «Шевченко – приклад того, як багато може зробити

людина навіть одна-єдина, якщо вона творча, якщо духом незламна, якщо вона безоглядно віддана своєму народові, передовим устремлінням епохи».

І тут ми впритул наблизились до третьої ідеї – наслідків діяльності Т. Шевченка для України. Ці наслідки О. Гончар розглянув у трьох аспектах. По-перше, «з ім'ям Т. Шевченка пов'язане становлення нашої літературної мови»; «Шевченко дав орлині крила українському слову», безмірно розширив діапазон нашої літературної мови. По-друге, творчість Т. Шевченка «підносила соціальну й національну самосвідомість українського народу на новий, вищий рівень розвитку», завдяки чому він пізнавав себе, свої права, свої можливості. По-третє, Т. Шевченко «накреслив магістральні шляхи розвитку для всієї новітньої української літератури». Цій останній темі О. Гончар приділив особливо пильну увагу».